

***A monostor...
minden vagyonát úgy tekintve,
mint az oltár szent edényét
(vö.: RB 31.10)***

Időszaki kiállítás
a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár
klasszicista teremkönyvtárában
2025. március 21. és 2026. március 21. között

1.tárló

Szent Benedek Regulája 31. fejezetében a házgondnokra vonatkoztatva ezt olvashatjuk:

A monostor minden fölszerelését és minden vagyonát úgy tekintse, mint az oltár szent edényét. (RB 31.10)

Ezt az utasítást azonban – ahogy a teljes Regulát – minden rendi tisztségviselőnek szem előtt kell tartania ma is, sőt azoknak is, akik világi munkatársként a monostor alkalmazottai.

Különösen is érvényes azokra, akik a bencés rend kulturális kincseit őrzik és gondozzák a könyvtárban, a levéltárban és a múzeumban, mely kincsek a nemzeti kulturális vagyon részét képezik, sőt, Pannonhalma esetében a világ kulturális örökségének részét is.

A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár a nemzeti kulturális vagyon része, gyűjteménye jelentős része „régikönyv”; muzeális, védett dokumentum. A Világörökség címet birtokló Pannonhalmi Főapátság épületegyüttesében elhelyezkedő könyvtár hozzátartozik a Világ Kulturális Örökségéhez is.

A különleges gyűjtemény különleges gondozást igényel. A könyvtár fontos feladatának és küldetésének érzi, hogy a gyűjteményében fennmaradt kulturális kincset a 21. század kihívásainak megfelelően, korszerű informatikai háttérrel a nemzet és az egész emberiség számára méltón megőrizze, feltárja, gyarapítsa és közvetítse. Ennek érdekében az állományát folyamatosan gondozza, a történelem folyamán többször szétszóródott könyvgyűjteményt anyagi lehetőségei szerint rekonstruálja, és gondoskodik annak fizikai védelméről.

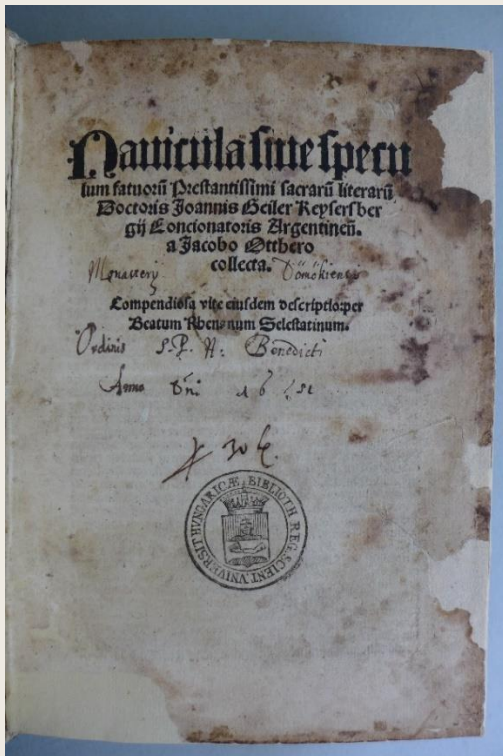
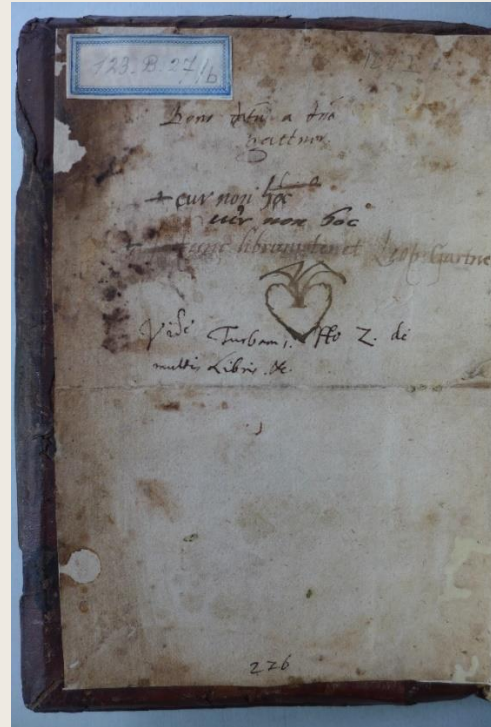
E kis kiállítás egyrészt azt a törekvést mutatja be, mely az évszázadokon keresztül felhalmozott, ám a „történelem zivataros századaiban” meg-megtépázott gyűjtemény rekonstruálására és megőrzésére irányul. Másrészt azt munkát, melyet a könyvtár a muzeális dokumentumok állagmegóvása (restauráltatása) érdekében végez.

123 B 27b

GEILER, Johannes von Kaysersberg:

Navicula sive speculum fatuorum Prestantissimi sacrarum literarum ...

Argentorati: Johann Knobloch, 1513.

restaurálás előtt:

restaurálás közben:

restaurálás után:

121 + 1

INSCRIPTIONES
SACROSANCTAE VETVSTATIS
NON ILLAE QVIDEM ROMANAE, SED
TOTIVS FERRE ORBIS SVMMO STVDIO AC MAXI-

mis impensis Terra Marisq; conquesta feliciter incipiunt.

Georgij Sum Hinkelreich
MAGNIFICO VIRO DOMINO
RAYMVNO FVGGERO INVICTIS

SVMORVM CAESARIS CAROLI QVINTI AC FER-
Dandi Romanorū Regis a Consiliis, bonarum literarū Me-
tanati incomparabili Petrus Apianus Mathematicus Ingol-
stadien & Bartholomeus Amantius Poeta DED.

Archiaabbatis Sancti Martini.

INGOLSTADII IN AEDIBVS P. APIANI, ANNO M. D. XXXIII.

conuictus My Martin in monte Carnaria ad S. Benedicti

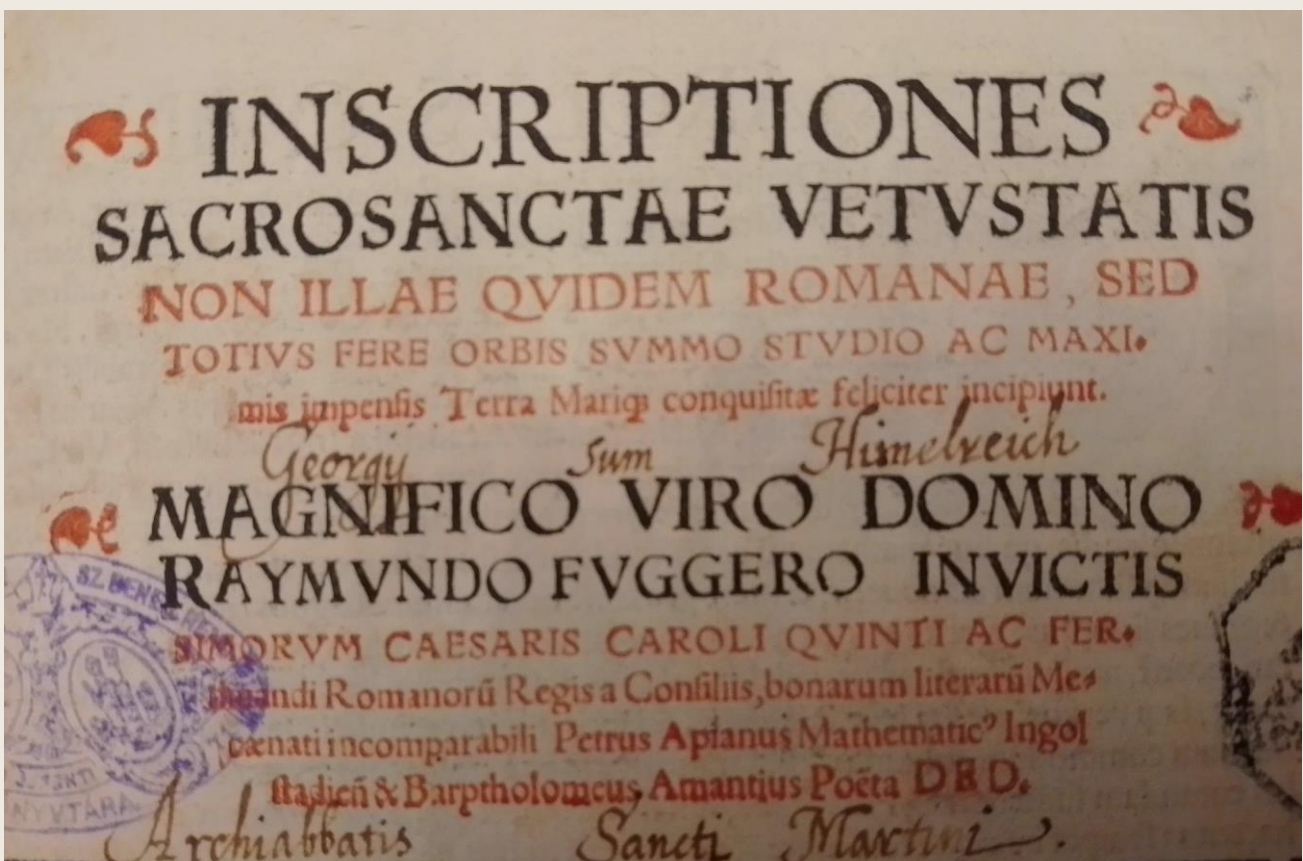
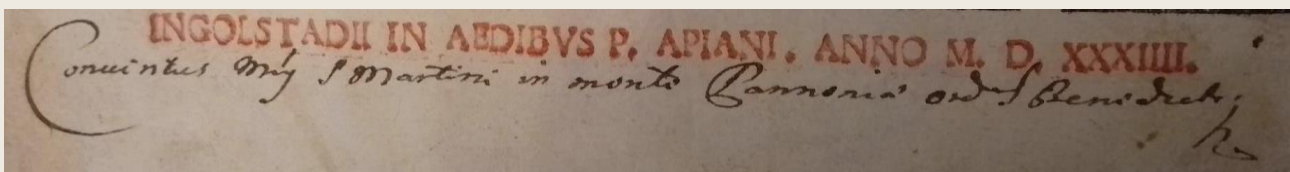
APIANUS Petrus – **AMANTIUS** Bartholomeus: *Inscriptiones sacrosanctae vetustatis, non ille quidem Romanae, sed totius fere orbis*
Ingolstadt, 1534

A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár történetében jelentős szerepelt játszott a könyvszerető (bibliofil) Himmelreich György (1583-1637) főapát. Könyveiben a következő „beszéd” possessort olvashatjuk: *Georgii sum Himmelreich, Archiabbatis S(ancti) Martini* vagyis Himmelreich Györgyé – Szent Márton monostora főapátja – vagyok, tehát könyvei „maguk vallanak” tulajdonosukról.

1993-ban, antikvár árverésen tűnt fel a kiállított kötet, melyben egy későbbi, 18. századi tulajdonbejegyzést is látunk: *Conventus M(onaste)rij S(ancti) Martini in monte Pannoniae ordinis S(ancti) Benedicti*. A fordítása körülbelül így hangzik: a Pannónia hegyén álló Szent Márton monostora bencés szerzetesrend konventje (rendi közössége).

A könyv 1793-ban gazdát cserélt: *Jakosits József* ferences tartományfőnöktől vásárolta meg a *Farádi Vörös* család egy tagja. Erről az egymásra ragasztott *ex libris* tanúskodik (Az *ex libris* olyan sokszorosított, grafikai alkotás, melyet a könyv kötéstáblájának belső oldalára ragasztanak és a tulajdonos nevét tartalmazza.) A bejegyzés szerint a kötet 1793-ban liber rarissimus (rendkívül ritka) kötetnek számított.

A kötet ára 1993-ban 150.000 Ft volt. A műből a pannonhalmi könyvtár őrzött egy másik példányt, melynek nem volt bencés vonatkozása, ezért cserébe, és még egy bekötetlen rendtörténet -sorozatért sikerült visszaszerezni e régi pannonhalmi könyvet.

2. tárló

...*habent sua fata libelli*...

(Terentius Maurus)

Habent sua fata libelli... A szállóigévé vált mondás a 2. században élt Terentianus vagy Terentius Maurus *Carmen heroicum* című művéből származik. A teljes mondat így szól: *Pro captu lectori habent sua fata libelli* vagyis az olvasó képességeitől – hozzátehetjük: befogadóképességétől, készségétől függően a könyveknek megvan a maga sorsa.

A szövegkörnyezetből kiragadva a következő századokban a mondás második részét abban az értelemben is használták, hogy a könyveknek nem vagy nemcsak a tartalmuk szempontjából, hanem mint fizikai produktum is, megvan a maguk sorsa, története. Tehát nemcsak *habent sua fata libelli*, hanem *habent sua fata proverbia*, vagyis a közmondásoknak is megvan a saját sorsuk...

1526 (Mohács) után a középkori könyvek (kb. 50.000 kötetről beszélhetünk) 98-99 %-a elpusztult. A pannonthalmi másolóműhely (scriptorium) emlékei közül csak a levéltárban őrzött oklevélgyűjtemény, a *Liber ruber* maradt meg, ill. a *Pannonthalmi Evangelistarium és Benedictionale*.

A török után újjáéledt monostorban a 17. század végén kezdődött el ismét valamiféle könyvgyűjtemény kialakítása, intenzíven 1768 és 1786 között, mikor 1801-ről 4232 kötetre emelkedett a könyvek száma. A II. József-féle felosztatás (1786) után a könyvek egy része Pestre kerül, az Egyetemi Könyvtárba, más részét elárverezték. 1802-ben, amikor I. Ferenc rendeletére a bencés rend ismét működhetett, 757 dokumentum került vissza Pannonthalmára. Ekkor kezdődött a könyvtár újkori története.

Már az **1786-ban történt felosztatás előtt is a könyvtár tulajdonába tartozott könyveket** helyi szóhasználat szerint **RPK-nak** (Régi Pannonthalmi Könyv) **nevezik**.

A főapátsági könyvtár a második világháború, majd a szerzetesrendek felosztatása (1950) után nem szenvedett károkat. Az egyes apátságok (pl. Tihany, Celldömölk, Zalaapáti, Bakonybél) és a bencés gimnáziumokhoz tartozó rendházak (pl. Esztergom, Pápa, Komárom) könyvtárai azonban megsemmisültek, vagy lefoglalva nagy könyvtári elosztó központokba kerültek. Amennyiben a könyvtár anyagi forrásai engedik az egykor elárverezett vagy lefoglalt, antikvár árveréseken feltűnő, egykor a pannonthalmi könyvtár gyűjteményébe tartozó könyveket visszavásárolja.

FLAVII
JOSEPHI
HEBRÆI
SCRIPTORIS ANTIQUISSIMI
^{DE}
BELLO JUDAICO,
^{AC}
EXPUGNATA PER TITUM
CÆSAREM HIEROSOLYMA
LIBRI SEPTEM.

INTERPRETE
RUFINO AQUILEJENSI.

Post complures Authoris editiones, novissime a
reliquis ejusdem operibus separatim, ob
Historiæ dignitatem, typis dati.

*Conventus
de sacro
Pannonia*

Tarns

P. Gleditsch

*S. Martini
Monte
O. S. B.*

P. Davidi

TYRNAVIÆ

TYPIS ACADEMICIS SOCIETATIS JESU,
ANNO MDCC LV.

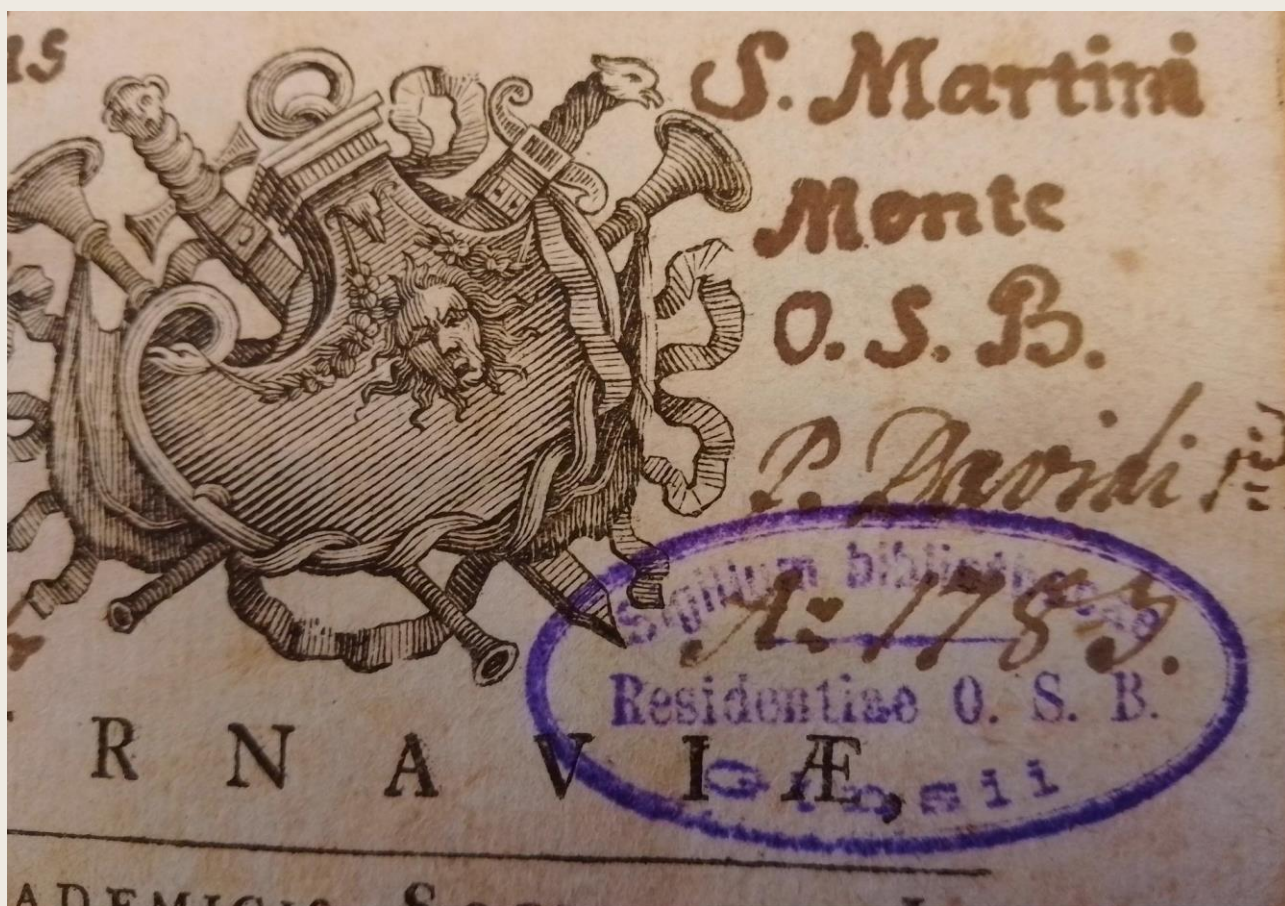
JOSEPHUS FLAVIUS: Flavii Josephi hebraei scriptoris antiquissimi *de bello judaico*, ac expugnata per Titum caesarem Hierosolyma libri septem. Interprete Rufino Aquilejensi.
Tyrnaviae [Nagyszombat], 1755

Internetes árverésen tűnt fel az egykor a pannonhalmi főapátság, majd a kőszegi rendház könyvtárába tartozó könyv: *Josephus Flavius*nak a zsidó háborúról szóló kötete, mely több bencés vonatkozással bír. *Josephus Flavius* műve előtt egy ún. „libellus graduális” is található. A *libelli graduales*-t a XVII-XVIII. századi jezsuita egyetemeken és főiskolákon a tudományos gradusok (baccalaureatus; magisterium, doctoratus) elnyerése végett tartott nyilvános vitatkozások és ünnepélyes felavatások alkalmából adták ki, és osztották szét a hallgatóság körében.

A könyv azért értékes számunkra, mert egykor a Szent Márton hegyi monostor (Pannonhalma) könyvtárába is tartozott, tehát RPK (**R**égi **P**annonhalmi **K**önyv), utóbb pedig egy a történelem viharában „elenyészett” bencés rendház (Kőszeg) könyvtárának állományába került.

A kötet 1950, a szerzetesrendek feloszlatása után a Népművelési Minisztérium könyvtári főosztály, a Népkönyvtári Központ kezelésébe kerülhetett. Ez az intézmény 1949 és 1954 között működött, utána feladatkörét az Országos Széchényi Könyvtár vette át.

A kötet kikiáltási ára 6000 Ft volt. Az árveréssel kapcsolatos minden költséggel együtt 50.400 Ft-ért sikerült visszavásárolnia a könyvtárnak.

... kincseiből újat és régít hoz elő

(Mt 13,52)

A kiállítás címe idézet Szent Máté evangéliumából, a 13. fejezet 52. versének részlete. A teljes vers a Békés - Dalos Újszövetség fordítása szerint: *Minden írástudó, aki jártas a mennyek országának tanításában, hasonlít a családtyáéhoz, aki kincseiből újat és régít szed elő.*

A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár a nemzeti kulturális vagyron része. Gyűjteménye jelentős hányada „régí könyv,” muzeális, védett dokumentum.

A Világörökség címet viselő Pannonhalmi Főapátság épületegyüttesében elhelyezkedő könyvtár hozzátartozik a Világ Kulturális Örökségéhez is.

A különleges gyűjtemény különleges gondozást igényel. Az egyik fő feladat a muzeális gyűjtemény fizikai állagmegóvása, a preventív állományvédelem és az egyedi restauráltatás.

A kiállítás azt a könyvmentő munkát kívánja bemutatni, melyet támogatók-pályázatok segítségével a könyvtáros és a restaurátor együtt végez, hogy ezeket a muzeális köteteket restaurálva még a további századokban is megcsodálhassák az érdeklődő látogatók.

Az általános állagmegóvás milliós, az egyedi restaurálás pedig több százezres nagyságrendű feladat. Az egyházi könyvtárak – köztük a pannonhalmi könyvtár – számára, feladataik elvégzéséhez 1998-tól nyíltak meg pályázati lehetőségek, különböző célokkal, de leginkább az állományvédelmi feladatok elvégzésére.

2002-ben az ősnymtatvány-antikva gyűjtemény általános állagmegóvása során a pannonhalmi könyvtár elkészítette az ebben a gyűjteményében leginkább restaurálásra szoruló művek jegyzékét, fontossági sorrendet felállítva. 2014-től az ősnymtatvány-adatbázis és nyomtatott katalógus készítése során ez a tervezés új lendületet kapott. 2003-tól, majd 2014-től kezdve már e jegyzék alapján restauráltatták a gyűjtemény arra leginkább rászoruló egyes darabjait. **1999 és 2024 között 85 kötet egyedi restaurálását** végezték el.

2002-ben kezdték el a védett könyvállomány általános restauráltatását gyűjteményről gyűjteményre haladva. A következő gyűjteményrészekben sikerült elvégezni a munkát: *ősnymtatványtár*, a *Kézirattár Jesuitica* és *Hungarica* gyűjteménye, *RMK* (Régi Magyar Könyvek) gyűjteménye, *Benedictina I.* (bencés vonatkozású könyvek), a *klasszicista teremkönyvtár* polcain őrzött könyvek. **2002 és 2014 között így 6 gyűjteményrész általános preventív állományvédelme** valósult meg.

123 I 11/1-3

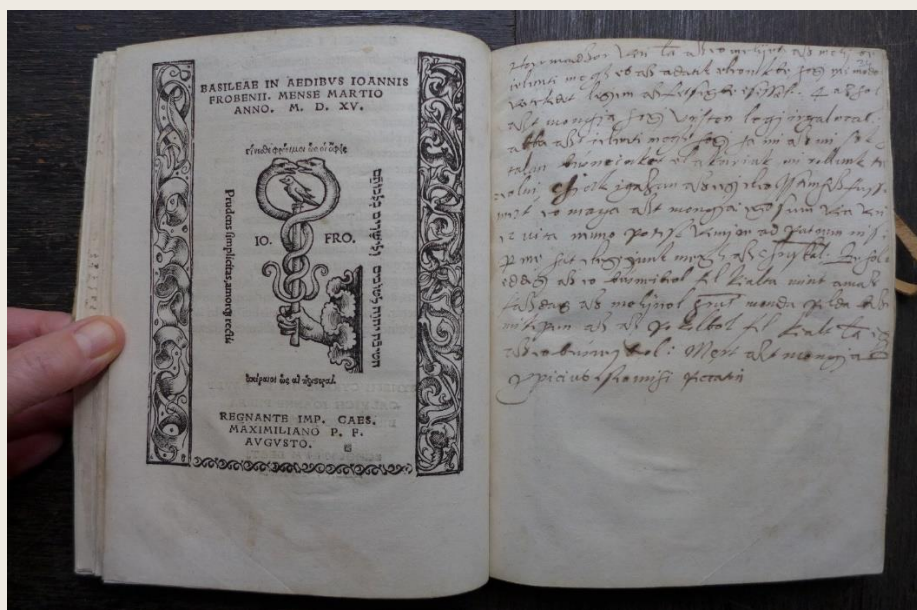
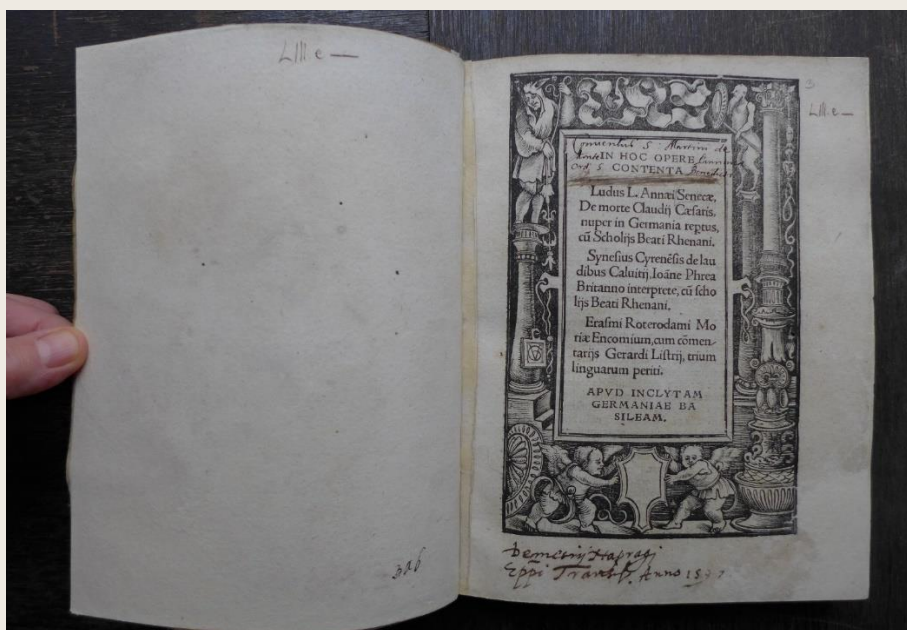
Három művet tartalmazó kolligátum kötet:

1. **SENECA, Lucius Annaeus:** In hoc opere contenta, Ludus L. Annaei Senecae De morte Claudij Caesaris: nuper in Germania re[per]tus cum scholijs Beati Rhenani.
2. **SYNESIUS, Cyrenensis:** De laudibus Caluitij, Ioane Phrea Britanno interprete, cu scholijs Beati Rhenani.
3. **ERASMUS Roterodamus:** Moriae Encomium, cum commentariis Gerardi Listrij, trium linguarum periti

Kiadási adatok:

[Basel] Basileae: [Froben,

Johann] in Aedibus Ioannis Frobenii, [1515] mense martio anno M. D. XV.

restaurálás előtt:

restaurálás közben:

restaurálás után:

